

Vondsten uit de steentijd op de Grote Buizemont in Overboelare

Nick VAN LIEFFERINGE

Het hoeft ons niet te verbazen dat de langgerekte heuvelrug op de rechteroever van de Dender in Geraardsbergen een rijke bewoningsgeschiedenis heeft gekend. Reeds in 1911 vermeldde de historicus Victor Fris (1877-1925) in zijn Geschiedenis van Geraardsbergen ⁽¹⁾ dat de heuvels op de oostelijke oever van de rivier als “vluchtbergen” tot schuilplaats van de prehistorische mens konden dienen, maar dat daar toen helaas nog niets bijzonders over bekend was. Het is nu bijna 100 jaar later dat we de eerste materiële bewijzen kunnen voorleggen van een intense prehistorische bewoning op het Buizemontcomplex.

Terreinbeschrijving en eerste vondsten

In wat volgt dienen we onze aandacht te vestigen op het uitgestrekte akkercomplex ten oosten van het rusthuis Denderoord in Overboelare (Figuur 1). Deze akkers maken deel uit van de Grote Buizemont (hoogte 77,5 m) waarvan de steilste hellingen worden ingenomen door restanten van het zogenaamde Kolenwoud ⁽²⁾.

Op de 18^e eeuwse Ferrariskaart ⁽³⁾ is de huidige vorm van het boscomplex (Boelarebos, Arduinbos en Bourengbos) en het bijbehorende wegennet nog heel goed herkenbaar. Het was op deze locatie dat de archeologen L. Beeckmans en G. Welleman op het einde van de vorige eeuw voor het eerst enkele vuurstenen artefacten hebben aangetroffen ⁽⁴⁾.

Systematische prospectie van het gebied

De meest geschikte methode voor het opsporen van archeologische vindplaatsen op akkerland bestaat uit het aflopen van het braakliggende terrein in parallelle lijnen

met een vast interval (“line-walking”-methode). Het doel hiervan is het opsporen van eventuele verploegde archeologische resten aan het aardoppervlak. De periode wanneer de akkers braak liggen of de gewassen nog kort zijn loopt globaal gezien van september tot april. Bij geschikte weersomstandigheden zijn de artefacten dan goed zichtbaar voor het geoefende oog.

In de periode tussen 2004 en 2007 werden op deze wijze alle akkers op de zuidoostelijke helling van de Grote Buizemont systematisch onderzocht. Naast een grote hoeveelheid vuurstenen artefacten (409 stuks) leverde het onderzoek onder andere ook een versierde glazen kraal en diverse aardewerkfragmenten op. Uit de analyse van dit vondstmateriaal bleek dat de omgeving van de Grote Buizemont ongeveer 8.000 jaar geleden (Midden- en Laat-Mesolithicum) al frequent werd bezocht door groepen van rondtrekkende jager-verzamelaars. Na het verlaten van de (jacht) kampen lieten deze nomaden namelijk een grote hoeveelheid

vuurstenen artefacten achter die tot op de dag van vandaag nog perfect bewaard zijn gebleven. Totaal anders is het gesteld met de bewaring van de meer vergankelijke gebruiksvoorwerpen in hout, leer en been. Als gevolg van de specifieke klimatologische en bodemkundige gesteldheid zijn deze voorwerpen reeds lang geleden weggerot. Vindplaatsen uit de steentijd met uitstekend bewaarde organische resten kunnen in ons wisselvallig klimaat slechts worden aangetroffen in een permanent natte omgeving onder een dik pakket sediment. De site van de Grote Buizemont komt hiervoor dus jammer genoeg niet in aanmerking.

De overige vondsten zijn te dateren in de periode vanaf het Neolithicum (late steentijd) tot en met de Gallo-Romeinse periode (ca. 50 v.C. - 450 n. C.). Dit laat vermoeden dat ook de eerste landbouwers hier optimaal hebben kunnen profiteren van de uitstekende landschappelijke condities.

⁽¹⁾ V. Fris, *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent, Vanderpoorten, 1911, p. 481.

⁽²⁾ Het Kolenwoud is de naam van het oerbos dat gedurende de Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen nog grote delen van Midden-België bedekte.

⁽³⁾ Kaartblad *Gheeraardsberghe* 50.R6-1 (schaal 1/2.500), 1771-1778.

⁽⁴⁾ Mondelinge mededeling van de heer L. Beeckmans.

Studie van het vondstmateriaal uit het Mesolithicum (ca. 9.000 – 5.000 v. C.)

Grondstoffen

Het bewijs voor een intensieve vuursteenbewerking gedurende het Mesolithicum op de Grote Buizemont wordt geleverd door de grote hoeveelheid afvalproducten zoals kernen, klingen, microklingen, afslagen en chips (figuur 2). Op één afslag in een grofkorrelige kwartsiet na zijn alle artefacten vervaardigd in vuursteen. Het grote voordeel van vuursteen is dat er bij het afslaan van scherven onmiddellijk scherpe randen kunnen worden verkregen. Deze randen konden eventueel verder worden bijgewerkt om het artefact een gewenste vorm te geven. Indien dit het geval is spreekt men van geretoucheerde werktuigen. Een belangrijke deel van de artefacten op de Grote Buizemont vertonen sporen van verbranding, hetgeen wijst op het gebruik van vuur en dus mogelijk ook (bewaarde) haardplaatsen in de ondergrond. Vele artefacten dragen ook nog een blauwwitte

Fig. 1: Het akker- en boscomplex van de Grote Buizemont gezien vanuit de lucht (© AGIV).

patina, hetgeen een gevolg is van langdurig contact met bepaalde atmosferische en bodemkundige verschijnselen (vorst, zure bodem etc.).

Werktuigen

In totaal werden 21 werktuigen aangetroffen welke op basis van hun vorm kunnen worden gedateerd in het Midden- en het Laat-Mesolithicum. Belangrijke

gidsfossielen voor deze periode zijn de onderdelen van de pijlbewapening, zoals spitsen en kleine geometrische vormpjes (segmenten, driehoeken en trapezia) die als weerhaken in de pijlschacht werden vastgezet (figuur 3). De overige werktuigen, zoals schrabbers (figuur 4), kunnen slechts ruim worden gedateerd in het Mesolithicum. Het meest opvallende exemplaar in de werktuigenreeks is een

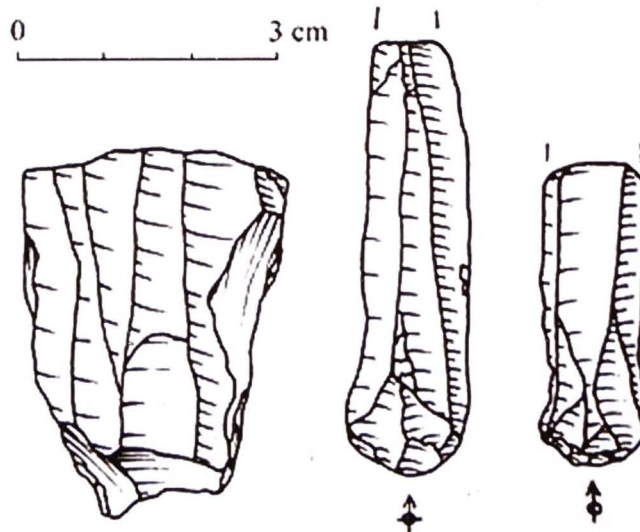

Fig. 2: Op de Grote Buizemont werden uit de ruwe vuursteenknollen voornamelijk langwerpige afslagen of klingen geproduceerd (afb. rechts). Het gedeelte van de knol dat uiteindelijk overblijft wordt de kern genoemd. Uit de klingen kunnen dan geretoucheerde werktuigen (zoals bvb. spitsen, boren en schrabber) worden gemaakt.

0 3 cm

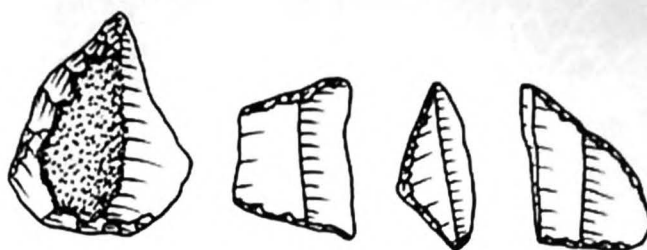
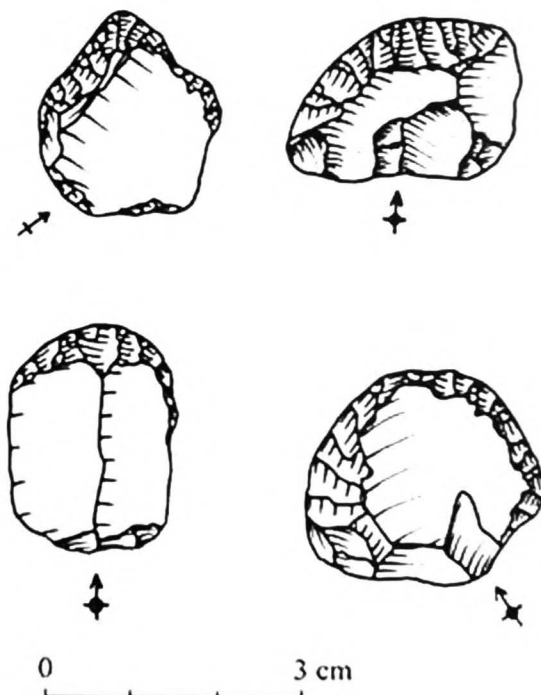
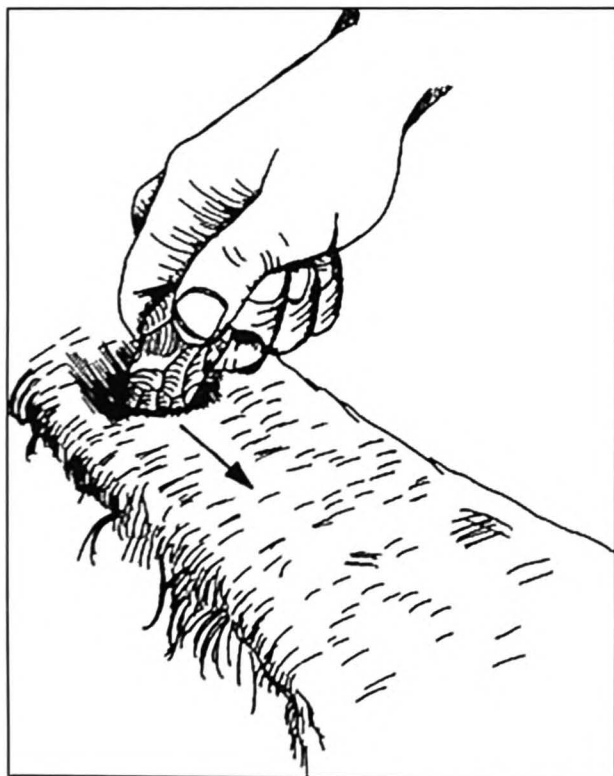

Fig. 3: Visvangst en jacht op klein wild gebeurde met behulp van harpoenen en pijlen. De spits en de weerhaken (afb. rechts) werden met een natuurlijke kleefstof (opgewarmde hars of pek) op de houten pijlschacht bevestigd.

0 3 cm

Fig. 4: Het prepareren van dierlijke huiden gebeurde met behulp van schrabbers in alle vormen en formaten. Met de typisch gekartelde schrabber kon de verse huid worden ontdaan van overtollig vet en vlees.

zogenaamde vuurmaker in een witgrijze vleksilex van uitstekende kwaliteit (figuur 5).

De teruggevonden spitsen van de Grote Buizemont behoren tot het type van de bladvormige spitsen en zogenaamde maretakspitsen. Het betreft spitstypes met vlakke of dekkende retouches die in Noordwest-Europa verschijnen

vanaf het Midden-Mesolithicum (ca. 7.500 - 7.000 v.C.).

Voor de vervaardiging van dit jachtgereedschap werd gebruik gemaakt van fijnkorrelige vuursteensoorten. Op één spits na zijn alle artefacten bedekt met een soms intense blauwwitte patina.

Alle schrabbers (6 stuks) behoren tot het type van de kleine of

middelgrote afslagschrabbers. Sommige exemplaren zijn zeer zorgvuldig geretoucheerd en vertonen een soms licht waaivormig schrabhoofd. In tegenstelling tot de andere werktuigen zijn deze schrabbers vervaardigd in meer grofkorrelige vuursteensoorten zonder patina. Eén exemplaar in onze collectie is matig verbrand. De aanwezigheid

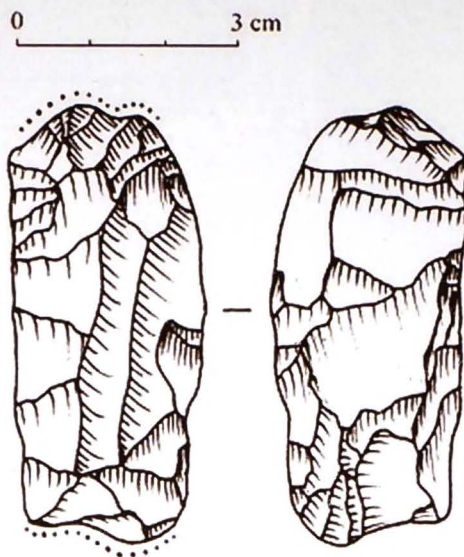
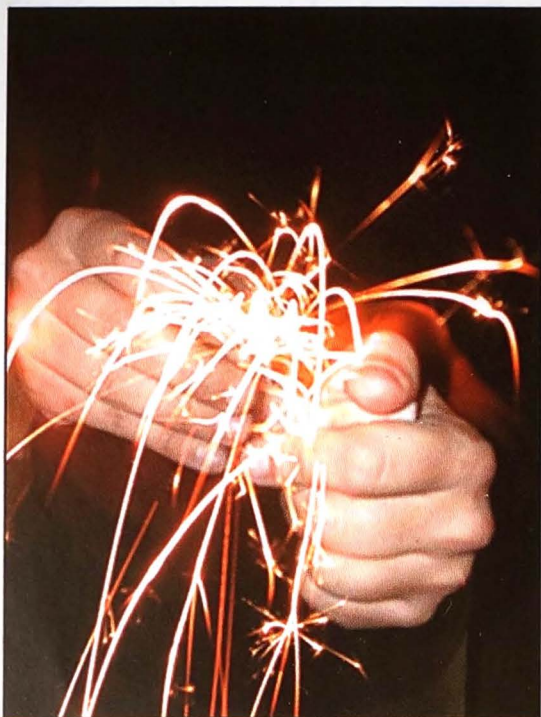

Fig. 5: De vuurmaker is een soort klopwerktuig in vuursteen dat samen met een pyrietknol en licht ontvlambaar plantaardig materiaal, tondel⁽⁵⁾, kon worden gebruikt om vuur te genereren⁽⁶⁾.

De afgeronde uiteinden van dit fraai geretoucheerde artefact (afb. rechts) zijn dus het gevolg van de percussie op een pyrietknol. De hierbij ontstane vonken vielen dan op de tondel waardoor het vuur werd ontstoken.

van schrabbers wijst alvast in de richting van huishoudelijke activiteiten op de Grote Buizemont, zoals het schoonmaken van dierenhuiden en hout- of beenbewerking.

Besluit

Het is duidelijk dat het landschap in de omgeving van de Grote Buizemont een zekere aantrekkingskracht heeft uitgeoefend op de prehistorische jager-verzamelaar. Ten tijde van het Mesolithicum zullen het weidse uitzicht over de Markevallei en het voorkomen van droge, propere zandgronden de meest doorslaggevende factoren zijn geweest bij de keuze van deze kamplocatie.

In de leemstreek zijn mesolithische sites voornamelijk aan te treffen op

plaatsen met een zandige bodem, vaak in de buurt van waterlopen of meertjes. In het zuiden van Oost-Vlaanderen en het westen van Henegouwen komen hiervoor drie landschapseenheden in aanmerking. Vooreerst dienen de zandige opduikingen in de buurt van getuigenheuvels te worden vermeld. Bekende vindplaatsen op tertiaire zandige opduikingen zijn Oeudeghien-Barbeyinfossé⁽⁷⁾, Wodecq-Paradis⁽⁸⁾ en nu dus ook Geraardsbergen-Grote Buizemont. Het meest opvallende kenmerk van deze vindplaatsen is hun hoge ligging met een vaak schitterend uitzicht over diep ingesneden rivier- en beekvalleien. Andere zones die in aanmerking komen voor het aantreffen van mesolithische vindplaatsen bevinden zich langs de oevers van grote rivieren zoals de Schelde, de Dender en de Marke.

Het is inmiddels genoegzaam bekend dat laatglaciale rivierduinen (zgn. donken) een grote aantrekkingskracht uitoefenden op jager-verzamelaars. Veel van deze donken zijn echter bedekt door recente, (meters) dikke rivierafzettingen waardoor het aantreffen van prehistorische (jacht)kampementen slechts bij grote infrastructuurwerken of gerichte boorprospecties kan geschieden. Een bekend voorbeeld van een dergelijke site is Oudenaarde-Donk. Overige mesolithische sites in de leemstreek werden aangetroffen op de zandgronden in de vallei van de Haine in Henegouwen. Het betreft hier in quasi alle gevallen om oppervlaktevindplaatsen met opgeploegd vuursteenmateriaal uit diverse perioden. Dit probleem stelt zich uiteraard ook met het vondstmateriaal van de Grote Buizemont. Beter bewaarde vondstcontexten zijn dan ook eerder te verwachten in de buurt van de afgedekte donksites.

Nick VAN LIEFFERINGE

Bibliografie

- PH. CROMBÉ & M. VELGHE, *La campagne de fouilles 1991 sur le site mésolithique de CEdeghien "Barbeyinfossé". Premiers résultats, Paléontologie et Préhistoire*, V/5: 103-114, 1993.
- V. FRIS, *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent: Vanderpoorten, 1911.
- D. STAPERT & L. JOHANSEN, *Flint and pyrite: making fire in the Stone Age*, *Antiquity*, 73: 765-777, 1999.
- M. VAN ASSCHE, *Occupations préhistoriques à Wodecq "Paradis" (Ellezelles, Hainaut)*, *Annales du Cercle Historique et Archéologique de Re*, 1996.

⁽⁵⁾ Mogelijk werd gebruik gemaakt van verpulverde Tondelzwam (*Polyporus fomentarius*).

⁽⁶⁾ STAPERT & JOHANSEN 1999.

⁽⁷⁾ CROMBÉ & VELGHE 1993.

⁽⁸⁾ VAN ASSCHE 1996.